

علمای عهد ناصرالدین شاه قاجار باب دهم المآثر والآثار

تألیف:

محمد حسن خان اعتماد السلطنه
(م ۱۳۱۳ ق)

تحقیق:

ناصرالدین انصاری قمی

با حواشی حضرت آية الله شبیرى زنجانی
و
مرحوم دکتر حسین محبوبی اردکانی

شماره انتشار (چاپ اول) | ۴۶

مسلسل انتشار (چاپ اول و بازچاپ) | ۵۵

- سرشناسه : اعتماد السلطنه ، محمد حسن بن علی ، ۱۲۵۹ - ۱۳۱۳ ق .
- عنوان قراردادی : المآثر و الآثار . برگزیده
- عنوان و نام پدیدآور : علمای عهد ناصرالدین شاه قاجار ، باب دهم المآثر و الآثار ؛ تألیف : محمد حسن خان اعتماد السلطنه ؛ تحقیق : ناصرالدین انصاری ؛ با حواشی شبیری زنجانی و حسین محبوبی اردکانی ؛ تهیه مؤسسه کتاب شناسی شیعه .
- مشخصات نشر : قم : مؤسسه کتاب شناسی شیعه ۱۳۹۵ ش .
- مشخصات ظاهری : ۳۶۰ ص .
- فروست : نشر مؤسسه کتاب شناسی شیعه (= مؤسسه تراث الشیعة) ؛ ۴۶ . التراجم ؛ ۲۹ .
- شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۷۰۰۳-۳۲-۹
- وضعیت فهرست نویسی : فیبا
- یادداشت : کتاب حاضر باب دهم «المآثر و الآثار» است .
- یادداشت : کتابنامه .
- یادداشت : نمایه .
- موضوع : مجتهدان و علما -- ایران -- سرگذشتنامه -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ .
- موضوع : 'Ulama -- Iran -- Biography -- Early works to 20th century'
- موضوع : مشاهیر -- ایران -- قرن ۱۳ ق . سرگذشت نامه
- موضوع : Celebrities -- Iran -- 19th century -- Biography
- موضوع : ایران -- سرگذشتنامه -- متون قدیمی تا قرن ۱۴ .
- موضوع : Iran -- Biograph -- Early works to 20th century
- شناسه افزوده : انصاری ناصرالدین ، ۱۳۴۶ -
- شناسه افزوده : شبیری زنجانی ، سید موسی ، ۱۳۰۶ ش -
- شناسه افزوده : محبوبی اردکانی ، حسین ، ۱۲۹۴ - ۱۳۵۶ ش .
- رده بندی کنگره : ۸۱۳۹۵ ع / الف / ۲ / ۵۵ BP
- رده بندی دیویی : ۲۷۹ / ۹۹۶
- شماره کتابشناسی ملی : ۴۴۱۸۲۸۷

علمای عهد ناصرالدین شاه قاجار باب دهم المآثر والآثار

تألیف: محمدحسن خان اعتماد السلطنه (م ۱۳۱۳ق)

تحقیق: ناصرالدین انصاری

تهیه: مؤسسه کتاب شناسی شیعه

با حواشی: حضرت آیه الله شبیری زنجانی و مرحوم حسین محبوبی اردکانی

- ناشر: مؤسسه کتاب شناسی شیعه
- چاپ: زیتون
- نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۵ ش
- شمارگان: ۱۰۰۰
- بها: ۲۵/۰۰۰ تومان

همه حقوق برای مؤسسه کتاب شناسی شیعه محفوظ است.
نشر الکترونیکی اثر بدون کسب اجازه کتبی از مؤسسه کتاب شناسی شیعه ممنوع است.

تهیه نسخه الکترونیکی منشورات مؤسسه کتاب شناسی شیعه از طریق سایت: www.Fidibo.com

انتشارات مؤسسه کتاب شناسی شیعه، قم، صندوق پستی ۹۱۶-۳۷۱۸۵، تلفن و نمابر: ۳۷۷۴۲۸۵۰ ۰۲۵

نمایندگی فروش: قم، ابتدای خ شهداء، کلبه شروق، تلفن: ۳۷۸۳۸۱۴۴ ۰۲۵

www.al-athar.ir | e-mail: info@al-athar.ir

[۲۰۹]. میرحامد حسین لکهنوی^{۲۰۱} [۱۲۴۶-۱۳۰۶]

از آیات الهیه و حجج شیعیه اثنی عشریه است. گذشته از مقام فقاہت در علم شریف حدیث و احاطه تام بر اخبار و آثار و معرفت احوال رجال از شعب شیعیه و اهل سنت و جماعت اولین شخص امامیه است قولاً مطلقاً.

و در فن کلام لاسیما مبحث امامت که از صدر اسلام تا کنون مابین ما دو فرقه بزرگ از این ملت میمون معنون گردیده صاحب مقامی مشهود است و موقفی بین المسلمین مشهور.

هر کس کتاب عبقات الانوار این بزرگوار دیده باشد می داند که در ابواب مذکور در کتاب مسطور از اولین و آخرین احدی بدان منوال سخن نرانده است و بر آن نمط تصنیف نپرداخته [است].

از امارات مؤید بودن وی من عندالله ظفر یافتن او است به صواقع خواجه نصرالله کابلی که شاه صاحب دهلوی تمام آن را انتحال نموده.

و از آثار موفق بودن او به دست آوردن کتب و اسباب و اساسات تألیف و جمع است. می گویند: در انواع علوم قرب سی هزار مجلد مابین صغیر و کبیر و خطیر و یسیر در کتابخانه عامره این مرتضی العصر نسخه موجود است و این سخن را از واعظی بزرگ نیز شنیدم که در طهران بر فراز منبری مذکور داشت، والله العالم.^۲

۱. میرحامد حسین (محمد رضا حکیمی)، مقدمه نفحات الازهار (سید علی میلانی)، مقدمه عبقات الانوار (غلامرضا مولانا بروجردی)، الغدیر فی التراث الاسلامی / ۱۴۶-۱۴۷؛ مطلع انوار ۱۷۹-۱۸۴؛ نباء البشر ۱/ ۳۴۷-۳۵۰؛ مرآة الشرق ۱/ ۶۱۷-۶۲۴؛ تکملة نجوم السماء ۲/ ۲۴-۳۲؛ علماء معاصرین / ۳۰-۳۴؛ ریحانة الادب ۳/ ۴۳۲-۴۳۳؛ الفوائد الرضویة ۹۱-۹۲؛ الدرر البهیة ۱/ ۲۹۴؛ أعیان الشیعة ۴/ ۳۸۱. شرح حال مفصل او را اختران فقاہت ۱/ ۲۳۱-۲۶۷ نگاشته ام.

۲. میرحامد حسین لکهنوی ابن محمد قلی بن محمد حسین بن حامد حسین بن زین العابدین الموسوی النیشابوری الکهنوعی الهندی که نسبش منتهی می شود به میرسید شرف الدین که در حادثه هلاکواز نیشابور به هند مهاجرت کرد. (محبوبی)

۳. اساس این کتابخانه، کتابهای پدر دانشمندش علامه سید محمد قلی موسوی لکهنوی بود و میرحامد حسین، بسی بر آن افزود و سپس فرزندش سید ناصر حسین آن را تکمیل و تنظیم نمود و امروز به نام «مکتبه ناصریه»، یکی از کتابخانه های بزرگ شیعیه است.

اگرچه این سید اجل و حافظ اکمل از مردم ایران نیست و مقام دودمان کرامت نشان ایشان در لکنه‌ها و ممالک هندوستان می‌باشد ولی چون اصلاً از نیشابورند^۱ پس در این باب از این کتاب می‌بایستی مذکور شوند.

فی التاریخ که سنه ۱۳۰۶ است خبر رسید که به جنت جاوید خرامید، (قدس الله لطیفه و سروروحه الشریفة)^۲.

[۲۱۰]. ملاحسن نائینی^۳ [م ۱۲۷۰] مقیم مدرسه نیماورد اصفهان^۴

در انواع علوم ظاهر و باطن به مقام کشف و شهود بود. اگر فی المثل در یک روز از هزار کتاب در فنون شتی از وی حل مشکلات و رفع شبهات می‌خواستند بدون هیچ تأمل همه را جواب می‌فرمود، با آنکه اصلاً کتاب نداشت و ابداً به مطالعه وقت نمی‌گذاشت و این معنی در تسلّم به مقامی است که هزاران کس از محصلین اصفهان و مدرسین آن سامان بارها آزموده‌اند و باشخاصهم احساس نموده‌اند و این نیست جز حقیقت مکاشفه، و این دعوی را براهین دیگر نیز از قبیل اخبار به انتشار تلگراف در ایران و صدمات شریعت از ظهور باب و غیرهما که بطور تحقیق از وی شنیده شده است.

۱. سید شرف الدین ابوطالب - جدّ پانزدهم میرحامد حسین - در حمله قوم مغول از نیشابور به هند رفت و در کنتور ماندگار شد. وی فرزند اشرف فرزند محمّد ذی المناقب معروف و مدفون (امامزاده محمد محروق) در نیشابور است. شرح حال پدرش آیه الله علامه سید محمد قلی موسوی را هم در اختران فقاہت ۱۳۶۱/۳ - ۱۳۸۹ و فرزندش آیه الله علامه سید ناصر حسین را هم در اختران فقاہت ۸۹/۲ - ۱۱۱ نگاشته‌ام.

۲. وی در ۱۸ صفر ۱۳۰۶ درگذشت و در سوگش، شعرای ایران و عراق و هند قصائد فراوان سرودند و قصیده عربی میرزا ابوالفضل طهرانی بسیار خواندنی است. دیوان اشعار ۳۸۴ - ۳۸۵، این قصائد در مجموعه «القصائد المشکلة فی المراثی المشکلة» گرد آمده است.

۳. ملاحسن نائینی مرد بسیار زاهدی بود و از دنیا اعراض کرد و در لباس و خوراک بسیار اختصار می‌کرد و برای خواب زیر جل کهنه‌هایی می‌رفت. در حکمت و به خصوص در ریاضی ماهر بود و در ۱۲۷۰ درگذشت. تلگراف بعد از مرگ او در ایران پیدا شد ولی زمان باب را درک کرد و پیشگویی درباره آن قابل استنباط بود. (محبوبی)

۴. الکرام البررة ۱/۳۰۱.